

Хоғиз Шерозий: "Агар кўнглимни шод этса, ўшал Ше-
роп жонони, Кора холига бахш этум Самарқанду Бухо-
рони", — деб ёзган. Ривоят килишларича, соҳибкорон
Амир Темур шоирни ҳузурига чорлаб, бу икки шаҳарни
дунёнинг икки жавохигира айлантиргуна мен кўп заҳмат
чекдим, бир малакинн кора холига уларни бахш этиши-
га қандай ҳаддинг сифди, деб сўраган. Шунда Хоғиз
Шерозий кўлини кўсига кўйиб: "Ҳазратим, кўли очик-
лиги учун гарбиңгизни шундай юпун холда кўриб тури-
сиз!" деган экан...

Гарчи, мен ҳам коғоз кораласам-да, Самарқанду Бухо-
родай гўзал шаҳарларни нозаннинг кора холига бериб
юборадиган шоирни замон эмасман. Мен, отам айтгани-
дек, мана шу заминда туғилганим учун ўзимни баҳти деб
билисан арзидиган оддий бир қоракалпок фарзандиман.
Бугун гап Тошкент ҳақида...

Тошкентта келсан, дилим яй-
райди. Мажаллар, кўчлар, да-
халар, мавзеларнинг номига
каранг: Тахтакўприк, Чимбой,
Кўйи, Нукус, Мўйнок, Тўрткўл...

Каергина борсанг, шу ўйинг ва
менга бирон-бир қоракалпок Бўй-
рабозорда бўйра тўқуб, Зангига
билин Чупон отани зиёрат килип
юргандек бўйи тулоади. Тошкент
атрофиди Қоракалпок қишилодиган
ташкифи ҳар бир уруғимизнинг
бир бўйаги бор.

Баъзан неварсан билан Тош-
кент сайлогохини кезиб юриб, хайдим
жадал, бирор қўвият, иккими-
си кочиб бораётган, очлик,
азоб-кубатдан иборат мус-
тамлақачилик йилномаларидан
иборат. Уша мустамлақачилик
дварининг каттиси нонидан ўзимиз
ҳам тобиги кўрганим. Кенжা ав-
лод буни билмайди. Саволга ту-
тади. Неваримнинг Тошкент чиз-
рийага таалуқли сон-саноқсиз
саволларига баъзан жавоб топга
омай кийнламан...

— Хув, анна нима? — дейди у
олисдан кўзга ташланиб турган
телеминорага ишора килиб.

— Телеминора...

— У нима қиласди?

— Телевизорлар шундан улги
олиб кўрсатади.

"У кучли тўлқин тарқатади",
десам, неварсан яна бир боши
берк кўчага тикиб юборади, шу-
нинг учун чўчуб, ўзим билган
хакикатни айтаман:

— Тўрткўл шаҳрида Грабовский
деган бола бўлган, у физика, ма-
тематикани яхши билган. Шу бола
мактабни битиргач, Тошкентта ке-
либ, университетда сабок олган.
Бундан кариб тўксон йил илга-
ри у телефот — телефоне деган
аппарат кашш ғетган. Тошкентда
яратилган ўша телефонет жаҳонда-

кирганман. Зилзиладан кейинги йиллар
эмасми, биз — талабалар шаҳар
курисишида ишлаганимиз. Мар-
каздаги маъмурӣ бинолар билан
хиёбонларда менинг ҳам бармо-
гим излари қолган, бундан ифти-
хор қиласади.

Қоракалпокнинг улуг шоирни
Ибройим Юсупов Милий уни-
верситет талабаси бўлиши янга-
мизнинг изида юриб, унга бир
огиз сиз айтил олмай, дардини
корозга тўқуб соглан:

«Тошкент десам тушади ёдга
Менинг йигит вақтим, сенинг
киз вактин...»

Шоирнинг машҳур кўшиги шун-

эрталаб сахар чоғи, бирдан
эшик шарақлаб очилди. Мен ҳай-
рон бўлиб ўрнимдан турдим, қара-
сан, меҳмон ётган хона эшиги
ланг очиқ, ўзи балконда. Мен бе-
зовта бўлиб орқасидан бордим.

— Тинчлики? — деб сўрадим
ундан. — Нима бўлди?

— Уруш бошланда чоғи, — деди
у саросимага тушиб.

— Э-э, — дедим кулиб. — Бу
ногора садосди!

Биз қарнай-сурнай, ногора садо-
сига шунчалик, ўрганинг кетган
еканимиз, токи у бунга ургу бер-
муганча мен эътибор кимламан.
Мехмон:

— Ногора нима? — деб сўради.

— Тўй булапти, — деб туш-
нантириш бердим унга. — На-
ҳор оши берилапти...

— Тўй дегав-
нинг нима?

— Кўшнимиз
ўзлини уйлантира-
пти..

Хоним тўй нима эканини анг-
лай олмай кийналди.

Кўча тўла одам, улар тўхона-
га ошилади. Бу эса меҳмонда ха-
ватир кўзгайди. Мен унга тушун-
ча бераман.

— Бизнинг удумимиз шунақа,
эрталаб, кўш чиқмасдан обе-
рилди, қарнай-сурнай, ногора
чалиниб, эл ошга чорланади.

— Тўй килаётган одам милли-
онерми?

— Йўғ-э, оддий иши, бизнинг
кўшнимиз...

— Оддий одам шунча кишини
чакирадими?

— Елғиз бу эмас, ҳаммаян шун-
дай ош беради. Тўй — ҳурсанд-
чилик! Қарнай-сурнай, ногора ово-
зини эшигтан маҳалла-кўй, кўни-
кўшини келвадери. Тўй Аллоҳ-
нинг ризки, деган гап боризда.

У менга ишонқирамай тикилди.
Ахийи, уни ошига бошлаб чидим,
одамлар қўрсатган ҳурмат-ибли-
фотдан у баттар ҳайрон бўлди...

Дўстимнинг хижояни Шарқ бил-
лан Гарб ўртасидаги тафовутни
ўзиди яққол намоён этади.

Тошкентта бу сафар тўйга кел-
дим. Кудам ўтил ўйлантириб тўй
бераётган. Шахарнинг оқшоми
кундузга айланган кенг кўчалари-
дан «Нексия»дан кетаётган, якин
ўтишади ҳамхилмадан ўтди.

Ўшанда Тошкент аэропортига
келиб тушган қоракалпок автобус-
га ўзини урар ёки таксига набат-

тошкентта ўзбек шоирни ўйлантириб беради.

Илмий фаолиятнинг бошидаёт туркӣ
тилларни ўзлаштиргани, айрим хорижий
тилларни ўз яхши билгани (форс, араб,
немис) унинг турколог олим сифатига та-
нишига сабаб бўлди. Олим ўз ҳаёт да-
вомиди 12 да туғатида ишилди. Шулар-
дан бештаси катта академик лугатлар.
«Ўзбек тилининг изоҳли лугати» (1981)
«Ўзбек-Русча» (1959, 1988),
«Русча-Ўзбекча» (1983, 1984),
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Насимон Маматов лугатлар яратиш жа-
райнда ўзбек тилининг бутун лексикойларини батасиф
ериттига, лугатларни янги сўзлар кириттига, уларнинг
мъалонарини имкон борича тўлаштириб беради. Масалан,
1981 йилни Москвада чоғи этилган
ииккни жилди «Ўзбек тилининг изоҳли лугати» да
«К» ҳарфли лугати 629 та янни
сўз кириттиган. «Ўзбек-Русча»
«Ўзбек тилининг пахтакчилар тер-
миналари лугати» (1967). «Антомонимлар лу-
гати» (1980) сингари нашрлар улак лу-
гатшун олим фаолиятнинг мукъисадан
далолат беради.

Нас

Хар сафар ўзбекистон ёшлар театри режиссёри Наби Абдурахмонов саҳнадаштирган спектаклларни томоша қиласам ёки репетицияларини кўрсам, албатта, ўтган аср 60-70 йилларининг машҳур режиссёларидан бирин Анатолий Эфросни эслайман. У ўз дарсларида биз талабаларга тез-тез бир ҳақиқатни айтиб турар эди: «Репетиция режиссёрга ва актёларга хуэзур-халоват, роҳат ва олам-олам қувонч олиб келиши керак, ана ўшандага кўз олдингда аста-секин ҳақиқий «театр» туғила бошлади ва яратадиган спектаклинг кўнгилдагидек чиқади». Буни ёдга олишимининг сабаби шундаки, Анатолий Эфрос ва Наби Абдурахмоновлар услубида қандайдир ўхашли бор. Наби Абдурахмонов ҳам Эфрос каби яратилажак янги спектаклга ва унинг репетицияларига жон-жаҳди билан киришиди, «Эквус» спектакли устидаги жараёнда ҳам шундай бўлди.

Ўтган аср 70-йиллари ёзилган ва 20-асринг ўнчи писеаси деб тан олинган Питер Шеффернинг «Эквус» асарига Наби Абдурахмонов бир неча марта мурожаат қилиган ва ҳар сафар театр соҳасидаги катта шов-шувга сабаб бўлган.

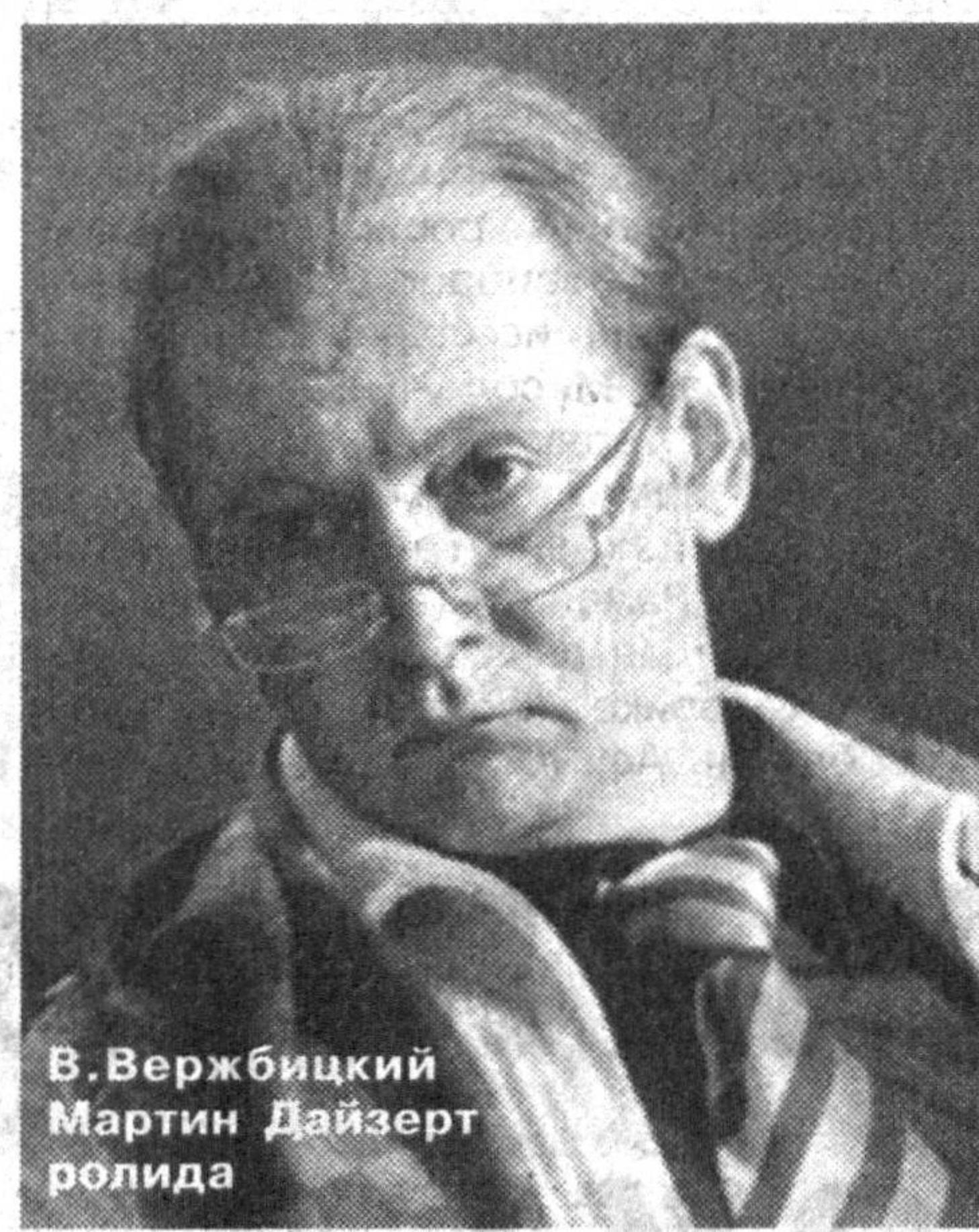
Хўш, инглиз драматург П.Шеффернинг асари нимаси билан бугунги кунга жавоб беради?

Асар инсон тақдирни тўғрисида. Инсон ўз қалблани, руҳиятини ўрганиб, Оллоҳ-табога интилиб, ўзида мўъкизвий куч тобиб, охирида узи шу меҳр-муҳаббат ва мурувватга муҳтоб бўлиб қолганини ҳақида хикоя килиди. Асарнинг бош қаҳрамони Мартин Дайзерт руҳнососим, врач, руҳий касалликлар шифохонасида меҳнат килиди. Бу образни ўзбекистонда ва Россияда хизмат кўрсатган артист, Москвадаги Пушкин номидаги академик драма театрининг актёри Виктор Верхбиций моҳирона саҳнага олиб чиқкан. Гап шундаки, В.Верхбиций П.Шеффернинг Мартин Дайзерт образига кўйиб кўйигандек мос тушган. Балки ўнинг учун ҳам бу образни салким йилдан сунг ўзбек театрида яна В.Верхбиций саҳнага олиб чиқди. Актёрининг ташки кўриниши, вазменилиги ва донишилиги, қалби кенглиги драматург Шеффер яратган образиня янада бохитиб, уни бизнинг замондошиимига айлантиради.

Асарнинг мазмун мөҳияти спектаклининг иккича қаҳрамони, ўн етти ёшли бола, руҳий касалликлар шифохонасида тушив қолган Алан Стрэнг билан боғ-

лик. Мартин Дайзерт — В.Верхбиций шу боланинг хатти-ҳаракатларини ўрганиб, унинг ичи оламига йўлиб, хайтинг туб маъносини тушуниб етди.

Алан Стрэнг (актёр О.Абдурахмонов) осмондаги юлдузлар хаёни билан яшай-

В.Верхбиций
Мартин Дайзерт
ролиди

ПОКИЗА ҚАЛЬ ИЗТИРОБЛАРИ

ди, доимо улар томон интилади, улар билан сухбатлашиди. Алан — Абдурахмонов миттигини чумолига, курт-кумурсаларга ҳам озор беришдан ўтироқ, канинг энди, иложи бўлса, шу ҳашаротларга ёрдам беролса... Шунинг учун ҳам у кишлок якинидаги отконага ишга кириб, отларнинг тагини тозалайди, улар билан дўстлашиди, уларга ўзарди, орзу-умидларни ошкор килида. Отлар унинг энг содик ва ягона дўстига айланади. Спектаклинг «Эквус» (потинча сўз) «Отлар» деб номланганни шаҳнама олиб келишган.

П.Шеффер ўзининг «Эквус» асари ҳақида шундай деганди: «Бу менинг ўтироқим, ҳайқиригим, керак бўлса, менинг ўз сўзим, бугунги иходкорнинг ўз қалбини, ички оламини унутаётган жамиятта айтиган сўзи...». Режиссёр

бориб, асарнинг гоявий-фалсафий юкини ўнда яксалтирига бўргиттириб, тошшибон миттигини чумолига, курт-кумурсаларга ҳам озор беришдан ўтироқ, канинг энди, иложи бўлса, шу ҳашаротларга ёрдам беролса... Шунинг учун ҳам у кишлок якинидаги отконага ишга кириб, отларнинг тагини тозалайди, улар билан дўстлашиди, уларга ўзарди, орзу-умидларни ошкор килида. Отлар унинг энг содик ва ягона дўстига айланади. Спектаклинг «Эквус» (потинча сўз) «Отлар» деб номланганни шаҳнама олиб келишган.

Асарнинг асосий қаҳрамонларидан Аланинг отаси Френк Стрэнг (Анвар Каравтев) ва оснаси Дора Стрэнг (актиса Малика Искандарова) ўтиларнинг ташвиши ва кунволчаридан, руҳиятидан мутлақ узоқ: Уларни Алан — Абдурахмоновнинг ички олами кизиқтирайди. Ўтиларни худуд ўзларига ўшшаб алла-қачонлар тузилаган режа асосида яшаши ва нафас олиши керак. Лекин «қайсар бола» ўзи яратган дунёда яшайдариди.

Спектакл рамзий-фалсафий йўналишда яратилган. Уни борлиғимиз, барча хис-тиулигаримиз билан «ўқиши»миз керак. Режиссёр бу ишда бўзига сизахма-саҳна ёрдам берандек бўлди. Н.Абдурахмонов писесанинг драматик партирасидан келиб чиқиб, актёларга қаҳрамонлар муносабатларни ташкил этишлари учун шаҳарот яратиб беради. Актёлар билан ўзаро муносабатни мутлақ, ишонч асосига курган режиссёр ниҳоятда тўғри йўл танлаган. Биноабарин, актёлар саҳна санъатидаги унинг хамфирлари, хамағасларидир. Айниска, бу Алан — О.Абдурахмонов ва ўнинг маҳбубаси Джил Мейсон (актиса Елена Водолазкина) саҳнасида янада аниқ кўринади. Алан — Абдурахмонов ўзига ўшшаган, гўё осмондаги юлдузлардан парчаланиб тушган чакмок киз Джил — Водолазкинага нисбатан би-

бориб, асарнинг гоявий-фалсафий юкини ўнда яксалтирига бўргиттириб, тошшибон миттигини чумолига, курт-кумурсаларга ҳам озор беришдан ўтироқ, канинг энди, иложи бўлса, шу ҳашаротларга ёрдам беролса... Шунинг учун ҳам у кишлок якинидаги отконага ишга кириб, отларнинг тагини тозалайди, улар билан дўстлашиди, уларга ўзарди, орзу-умидларни ошкор килида. Отлар унинг энг содик ва ягона дўстига айланади. Спектаклинг «Эквус» (потинча сўз) «Отлар» деб номланганни шаҳнама олиб келишган.

Спектаклдан кайтар эканман, театр хамоси тошшибонини ўйлантириш, хайтава олади.

Актёлар билан ўзаро муносабатни мутлақ, ишонч асосига курган режиссёр ниҳоятда тўғри йўл танлаган. Биноабарин, актёлар саҳна санъатидаги унинг хамфирлари, хамағасларидир. Айниска, бу Алан — О.Абдурахмонов ва ўнинг маҳбубаси Джил Мейсон (актиса Елена Водолазкина) саҳнасида янада аниқ кўринади. Алан — Абдурахмонов ўзига ўшшаган, гўё осмондаги юлдузлардан парчаланиб тушган чакмок киз Джил — Водолазкинага нисбатан би-

баронадон ўрнида хозир республика радиоси биноси қад кўтариб турибди:

— Успенский бетоб бўлиб ётиб қолганида кўнгилорни савори таъсири:

— Дастронгча аччик таом, қалампир, сирка кўйманлар, Ҳалимаконнинг астма касали бор.

Мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Базан шундай ажаб

мехмонимиз келиб ўзаро олди, гоҳ пинни ўрзлигига кўйларди. Баз

Нобел мукофотининг жаҳон илмфани, адабиёти тараккитеуда ўзига хос хиссаси борлигини хеч ким инкор этмаса керак. Чунки ушбу юксас мукофот, шак-шубхасиз, дунёдаги жуда кўп улугор ишларга катта рабат бераб, инсон акт-заковатининг нобёб намуналарини дунё жамоатлигига учуна тавсия этиб, истеъод егаларининг кучига куч, илкомига илном, қувватига кувват кўшаёт. Айни пайтада, ушбу мукофотни тақдим килиш, унга тавсия этилган ишлардан кайрини ташлаш билан боғлиқ жарабайларда кизин баҳс ва муносазлар, тортишув ва баъзи ўрнларда норозиллар ҳам бўлиб туради. Альбатта, буни табийи хол, деб кабул килиш мумкин.

Ўтган йили француз шоири Арман Сюлли-Приодомнинг вафотига юз йил тўлди. Ҳа, уни хеч ким эсламаслиги ҳам мумкин эди. Агар бир тарихий вокелик бўлмаганида. Хатто ўз ватанидаги унтилабзган шоир тарихидаги бўлиб адабиёт бўйича Нобел мукофотига савор бўлган эди. Бу 1901 йилда, ҳали дунёда асарлари энг кўп ўқилаётган ёзувчи Лев Николаевич Толстой ҳаётни ва ижоди барк уриб турган маҳалда бўлиб ўтган эди.

Сюлли-Приодом кўп қийинчилклар кўриб, шу билан бирга, кўксини баланд тутиб яшаган ижодкор, ноҷор ҳаётiga қарашам, Франциянинг энг маълумотли кишиларидан бири эди. Ўзининг фалсафий поэзиясида инсонпарварликни тарғиб килган эди. Пруссалар армаси Парижни ишғол килган вақтга келиб шахарини ҳимоя килиш учун кўлига курол олган. Унинг қандай инсон бўлганинги ёзган асарлари ва килган ишлари ўртасидаги ўйгунилк билан ҳам аҳамияти. У Нобел мукофоти учун олган пулларининг катта кисмига ёш шоирлар учун мукофот жорий килган. Бирок ижоддин саломига ва даражаси билан Толстойга якинлаш олариди? У кәёбда-ю, Толстой қаёда?

«Ясная полянлик, чол!» Нобел мукофотини рад этган, деган фарзанд ҳам ўйк ўзас. Солекенин ҳам шу фикрин таъкидлар. Унинг айтишича, Толстой «қандай керосин сотовчи адабиёт мукофотини таклиф этадими, бу қанака гап», деб ётироф билдиран. Бу канчалик хакикатта мос, бир нарса дейиш кийин. Негаки Толстойнинг мукофоти 1906 йилда радиётни ўзининг шубҳа ўйк, бирок 1901 йилда ҳали энди-энди тавсия этилганин, атрофида жанжал бошлангачаётган бу мукофот ҳақида буюк ёзувчининг хабардор бўлганинг ҳам шубҳа киласан, киши.

Швеция академияси котиби Карл Вирсен Толстойнинг ўлмас асарлар яратганини тан олган ва шу билан бирга, ноҳмондаги мутлака қарши бўлган. Толстой бу жанобни «цивилизацияни барча шакларини инкор этиб, бунинг ўрнига ҳамма мавжуд маданиятлардан узилиб қолган примитив

яшаш тарзини қабуқ қилишига ўндагани» учун ҳам газаблантирган эди.

Альбатта, швад олимни Толстой асарларини ўта вулгар талқин этган. Бирок хакиқат шундан иборатки, йигирманни асарнинг, табъир жоиз бўлса, эрта тонгиди жаҳон адабиётининг энг йирик адиди деб Сюлли-Приодом тан олиниди.

Бир томондан швад академиясининг юропентризми билан ҳам изоҳланади. Айнан ўша Вирсеннинг таъкидлашича, мукофот Европанинг илғор ёзувчиларини уларнинг кўпийлилар ижоди ва адабиётта кўшган улкан хисоблари учун рабблантлантируви мукофоти сифатида тавсия этилган.

Аммо бу талқин Альфред Нобелнинг ваясиятларига зид. «Менинг тилагим шуки, мукофот миллиати ва келиб чиқишидан қаттый назар, энг кўпилларга тақдим этилиши керак», деган эди у. Ҳа, кўпичлик шундай ўлган ҳам, айнан ўша Вирсеннинг кирдан зиёд, ватандoshi ҳам кўпичлик катори. 1902 йилнинг январида Толстойга мактуб жўйнатишган. Бу кўллаб-куватловини мактубнома ва айни вактда ётироф ҳам эди:

«Нобел мукофоти илк бор тақдим этилабтани вожидан биз кўзида имзо этилабтанинга ўзувчи, рассом ва танқидчилар. Сизга ўз эктиримимизни жўннатганида. Тостой бунинг олдини олиши ҳаракат килиди. Асарларини фин тилаги тархими қўлувчи яқин оғаниси Арид Ярнефедга хат ёзиб, ўндан ўзининг Швециядаги танишларини ишга солиб, улардан илохи борина мукофотни унга бериши маслихига ёршинини илтимос киласди, бу менинг мукофотдан воз кечишдек нокулай ахволга солиб кўяди, деди у.

Ярнефеда бу илтимосни удавлаган, чоғи 1906 йилги Нобел мукофоти яна бир нотаниш итаяни шоири Кадуличига бериди. Келинг, мулоҳаза килиб кўралиш мукофот Толстойга нима бериши мумкин эди? Ҳеч нарса. Аммо Толстой ўзининг юксакларига билан мукофот олгандан ўзининг сўнгасида кўпилларга унга муносиб бўлиши мумкин бўлганиларга ҳам жуда катта даражага ётиш белгисини ўрнатиб кўйган бўлар эди. Бу адабий ўзининг учун жуда муҳим бўлган мезонларини ҳам белгилаб беради.

Нобел мукофотидан воз кечгандар ҳам бўлди. Мисол учун, Жан-Пол Сартр бу мукофотдан ўзи воз кечган бўлди. Пастернакнинг 1958 йилда «Доктор Живаго» романни ўз ватанидаги ёзувчilаридан музикатни ўзининг сўнг тарзига бўлсаннан ўзининг сўнг тарзига олди.

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар! Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кискаргана мактубида у, жумладан, шундай ёзган эди:

«Кадрли ва ҳурматли биродарлар!

Нобел мукофоти менга тақдим этилабнан берадиганни тартихарини, балки бугунги кунда ҳаммадан олдин кўз оддимизга келаётган улкан сўз санъаткорларидан бирини кўрамиз».

Бундай муроҳатдан сўнг Лев Николаевич ҳам ўз фикрини билдиришни ва жавоб ёзишини лозим топади. Ўзининг кис